

פרוטוקול מס' 351

מישיבת ועדת החוקה, חוק ומשפט
יום שלישי, כ"א באדר א' התשנ"ב (25 בפברואר 1992), שעה 11:00

נכחו: א' לין - יו"ר
מ' וירשובסקי
יצחק לוי
ד' ליבאי
א' רובינשטיין
ר' ריבלין
מ' שחל
ש' שטרית

מוזמנים: חה"כ א' פורז
חה"כ י' צבן

מזכירת הוועדה: ד' ואג

קצרנית: מ' טבעון

- סדר היום: א. הצעת חוק הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים (תיקון - בוררות לפי דרישת הנפגע), התשמ"ט-1989, חה"כ אברהם פורז.
ב. הצעת חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, חה"כ אמנון רובינשטיין.
ג. הצעת חוק לתיקון פקודת הראיות (מס' 10), התשנ"ב-1992;
הצעת חוק לתיקון פקודת הראיות (מס' 9), התש"ן-1990.
ד. הצעת חוק חובת מכרזים, התשנ"א-1991, חה"כ מרדכי וירשובסקי.

א. הצעת חוק הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים (תיקון - בוררות לפי דרישת הנפגע), התשמ"ט-1989, חה"כ אברהם פורז

היו"ר א' לין:

אני מתכבד לפתוח את הישיבה. להצעת חוק הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים העביר לנו משרד המשפטים כמה הנימוקים שלו להתנגדותו להצעה - היא נידונה בוועדה ממלכתית ברשות השופט ברנזון והוועדה קבעה שהסדרים דומים שנעשו בארץ נכשלו, ולא מצאה לנכון להמליץ על הסדר דומה בעניין חוק הפיצויים. נשיא בית המשפט בתל-אביב, השופט וינוגרד אמר שתביעות הפיצויים אינן גורמות לעומס יתר בבתי המשפט. ועדת ברנזון קבעה שאין להוציא את הנושא מבית המשפט. בחוק בתי המשפט (תיקון מס' 15), הורחבו סמכויות בית המשפט להעביר דיון בתביעות לבוררות ופישור. מי שיפנה לבוררות מצבו יורע, כי אז אפשר יהיה לבטל את הליכי הבוררות מעיקרם לפי חוק הבוררות, סעיף 24.

אני מציע את השינויים באים בנוסח שמונח בפני חברי הוועדה. שינוי ראשון כתוב: "הנפגע רשאי להביא את תביעתו לבירור בהליך של בוררות". אני מציע שזה יהיה רק בהסכמת בית המשפט. התיקון השני שאני מציע הוא, שחובת ההוצאות לא תהיה על המבטח, אלא בית המשפט יקבע גם איך תתחלקנה ההוצאות. דבר שלישי, שהבוררות תתנהל על פי הדין המהותי ועל פי חוק הבוררות.

בסעיף 9 נאמר: "לבורר שהתמנה לפי חוק זה יהיו כל הסמכויות שיש לבית המשפט בדונו בתביעת פיצויים לפי חוק זה".

א' פורז:

זה לפי הערתו של נשיא בית המשפט העליון, שהסב את תשומת לבנו לכך שלשופט בתביעה כזאת יש סמכות למנות מומחה רפואי, וכל מיני סמכויות עזר שאין בבוררות רגילה. הוא הציע שנקנה לבורר את הסמכויות האלה.

היו"ר א' לין:

אני מקבל את זה.

בסעיף 9ט, "שכר טירחה של בוררים" - את זה יכול לקבוע השר, אם כי חלוקת ההוצאות, כפי שאמרנו, תיקבע בבית המשפט.

א' פורז:

אני מסכים לכל התיקונים שאדוני היושב ראש הציע.

מ' וירשובסקי:

אני מתנגד להצעת החוק. כעיקרון - בית המשפט זה בית המשפט. אם שני הצדדים מגיעים להסדר לא לנהל את העניין - - -

היו"ר א' לין:

לזה יש לנו תיקון בחוק בתי המשפט.

מ' וירשובסקי:

נראה את זה שנה שנתיים, ונראה אם יש צורך ביותר מזה.

א' פורז:

אני גם מוכן שהחוק הזה יהיה הוראת שעה לשלוש שנים, ונראה איך הוא פועל.

מ' וירשובסקי:

עשינו עכשיו תיקון בחוק בתי המשפט, ואני מקווה שהוא יצליח. אני חושב שעל ידי זה שהגשת את החוק תרמת לזירוז העניין. אבל אני רואה בהרחבה של אפשרות הבוררות דבר לא טוב, בייחוד כאשר אומרים לי שהעומס לא נגרם על ידי התביעות האלה. הרי החוק לא יוגש לקריאה שנייה ושלישית - - -

א' פורז:

אין כוונה כזאת. הכוונה היא רק להביא אותו לקריאה ראשונה.

היו"ר א' לין:

בעצם, ההבדל המהותי בין התיקון הזה ובין התיקון הכללי שהעברנו בחוק בתי המשפט הוא שכאן מדובר רק באלה שהם נפגעי תאונות דרכים.

א' פורז:

ויש אחריות מוחלטת שמגיע להם פיצוי לפי החוק. כי במקרים אחרים אין אחריות מוחלטת.

היו"ר א' לין:

בואו נקבע אם אנחנו מדברים על תשלומים תכופים או רק על פסיקת הפיצויים.

א' פורז:

אני מציע שתשלום תכוף יישאר בבתי המשפט.

היו"ר א' לין:

אז זה לא חל על תשלום תכוף.

אם כן, אנחנו עוסקים כאן רק במאטריה ספציפית של נפגעי תאונות דרכים. דבר נוסף, כאן אין צורך בהסכמת שני הצדדים לבוררות, אלא די ברצונו של הנפגע, כאשר בית המשפט ישתכנע שהמקרה ראוי שיידון בבוררות. אני חושב שלקריאה ראשונה אנחנו יכולים להעביר את זה. לא נסיים את החוק במושב הזה. אני מקווה שיוחל עליו חוק הרציפות וכשהכנסת תדון בו היא תתחשב גם בניסיון שייצטבר בחוק בתי המשפט. בלאו הכי זה לא יובא לדיון נוסף לפני שתעבור כשנה מהיום.

מ' וירשובסקי:

יש לכם עכשיו רוב. אני אמנע מהצבעה. אני חושב שאנחנו עושים תיקון בעל משקל, לא משהו טכני. אנחנו בשלהי עבודת הכנסת, והיום בפורום מצומצם מאוד.

א' פורז:

ממילא הקריאה השנייה והשלישית יהיו בכנסת הבאה. אם לא ירצו להעביר, לא יעבירו.

מ' וירשובסקי:

זה נכון, אבל אני לא מתפעל משיטת העבודה הזאת. אני לא אצביע נגד, אני אמנע.

היו"ר א' לין:

בהצעות חוק שעליהן הוועדה לא קיימה מספר ישיבות רב ולא ליבנה את כל הבעיות ולא שמעה את כל ההסתייגויות, לא היינו מקבלים החלטות היום.

מ' וירשובסקי:

היו פה דעות לכאן ולכאן.

א' פורז:

נשיא בית המשפט העליון תומך בזה.

היו"ר א' לין:

חברי הוועדה נמצאים בבניין. לא יכלו להגיע בגלל מזג האוויר הנציגים החיצוניים. אני מציע שנאשר את העברת הצעת החוק לקריאה ראשונה ברוב דעות.

ב. הצעת חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, חה"כ אמנון רובינשטיין

היו"ר א' לין:

אנחנו עוברים לסעיף השני בסדר היום. הצעת חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו - הצעת חוק פרטית של חבר-הכנסת אמנון רובינשטיין. לא נסיים היום את הדיון בחוק הזה, אבל ננסה לגבש אותו, ויהיה דיון נוסף לפני שנעביר אותו לקריאה שנייה ושלישית.

אנחנו עוסקים עכשיו בסעיף 4 - חופש התנועה. "א) כל אדם הנמצא בישראל כדין חופשי לנוע בארץ כרצונו" - אושר. "ב) לכל אזרח ישראלי ולכל תושב ישראלי החופש לבחור את מקום המגורים בישראל" - בסעיף זה התעכבנו. "ג) כל אדם חופשי לצאת מישראל" - אנחנו מאשרים. "ד) כל אזרח ישראלי הנמצא בחוץ לארץ זכאי להיכנס לישראל" - גם את זה אנחנו מאשרים.

נשאר לנו סעיף (ב) שהיה פרובלמטי, ואני חוזר בקיצור נמרץ על הפרובלמטיקה. בעניין החופש לבחור את מקום המגורים אמרנו שאנחנו לא רוצים שיתפתח פה ענף משפטי חדש, ויאמרו: אתה לא יכול להימנע מלמכור לי נכס מסיבה זו או אחרת, מסיבה שיש בה אפליה. אמרנו שאנחנו לא צריכים להיכנס לדבר הזה, ועל כן אני חושב שאנחנו יכולים לוותר על סעיף 4(ב) במסגרת החוק הזה.

א' רובינשטיין:

כוונתי לא היתה למצב שבו ערבי לא יוכל להשכיר דירה ליהודי בכפר מוסלמי או בסילוואן או באבו טור, או שבעל דירה בבני ברק יהיה חייב למכור דירה לאדם חילוני. הועלו פרשנויות שזו הכוונה, ורצו להוסיף לזה הסתייגויות שלדעתי פוגעות בחוק יותר משהן מועילות לו. אני חושב שמה שקובע בית המשפט העליון בעניין איזון האינטרסים משביע רצון גם ללא החוק הזה. ניתנו פה פרשנויות שאני לא התכוונתי אליהן, ולדעתי הן לא רצויות בחברה הישראלית, והן רק יגבירו חיכוכים. בשלב זה, כדי לאפשר את העברת החוק, אני מצטרף להצעה לוותר על סעיף קטן (ב).

מ' שחל:

אני מצטרף בשלב זה. אני רוצה להתייעץ עם הסיעה.

היו"ר א' לין:

נקיים עוד ישיבה בחוק הזה.

מ' שחל:

מאחר שכותרת הסעיף היא "חופש התנועה", וסעיפים (א), (ג) ו-(ד) עוסקים בחופש התנועה, אני יכול לנמק מדוע (ב) חריג בעניין הזה ולא דרוש. מובן מאליו ששתי המשפטים ימשיכו לפסוק על פי מה שהם פסקו עד עכשיו.

מ' וירשובסקי:

אני רוצה שהסעיף יישאר. אני חושב שזה אחד מהדברים החשובים ביותר. היו לנו התנגשויות עובדתיות סביב הדבר הזה, כשלא נתנו לאזרח מדינת ישראל לגור בכל מקום. אני חושב שכשבא חוק יסוד הוא צריך לומר את הדברים הברורים ביותר. ייתכן שלא בסעיף חופש התנועה, ייתכן שצריך להכניס את זה לפסקה אחרת.

א' רובינשטיין:

אתה רוצה לחייב תושב סילוואן למכור דירה ליהודי?

מ' וירשובסקי:

כעיקרון, כן.

היו"ר א' לין:

אני לא יודע אם במציאות הישראלית אנחנו צריכים לקבוע את זה כעיקרון, משום שאנחנו לא יודעים אילו פרשנויות ותלי תלים של ענף משפטי יכולים לצמוח מסעיף כזה. נראה לי שהוא בלתי נחוץ, ובשלב זה אנחנו קובעים להוריד את 4(ב).

מ' וירשובסקי:

אני רושם הסתייגות להשאיר אותו.

היו"ר א' לין:

סעיף 5: "מותר לשלול זכויות יסוד של האדם מאת המשרתים בצבא הגנה לישראל, במשטרת ישראל, בשירות בתי הסוהר ובארגוני הביטחון... או להגביל זכויות אלה, ובלבד שהשליטה או ההגבלה נקבעו בחוק ובמידה שאינה עולה על הנדרש ממהותו ומאופיו של השירות".

מ' וירשובסקי:

אני יכול להבין שאנחנו מגבילים זכויות של אדם שמשרת בשירותים מסוימים, אבל אני חושב שהשימוש במלה "שליטת זכויות" לא טוב בחוק יסוד.

היו"ר א' לין:

היתה הצעה שנאמר ש"הוראות חוק זה אינן חלות".

מ' וירשובסקי:

או שנגיד: "מותר להגביל או לצמצם".

היו"ר א' לין:

נאמר - "מותר לצמצם או להתנות".

מ' וירשובסקי:

להגביל, לצמצם, להתנות - בסדר. אני לא רוצה שבחוק שמעניק זכויות יסוד ישללו זכויות.

א' רובינשטיין:

"להגביל או לצמצם". אני מקבל את ההערה הזאת. היא הושמעה גם בדיון בקריאה הראשונה.

היו"ר א' לין:

גם לי נראית ההערה הזאת. נוותר על המלה "לשלול", ובמקומה נאמר: "להגביל או לצמצם".

מ' שחל:

גם בהמשך "ובלבד שהצמצום או ההגבלה".

היו"ר א' לין:

הייתי מוסיף גם שאפשר להתנות. שיהיה ברור שאנחנו לא שוללים, אבל נותנים מרחב של שיקול דעת להגבלה.

א' רובינשטיין:

"להגביל או להתנות", במקום "לצמצם".

היו"ר א' לין:

וכן בהמשך בסעיף 5.

6. "אין נכנסים לרשות היחיד שלא בהסכמתו, אין עורכים חיפוש בביתו של אדם, על גופו, בגופו ובכליו, ואין פוגעים בסוד שיחו של אדם, בכתביו וברשומותיו". הניסוח נראה לי קצת מסורבל.

א' רובינשטיין:

לקחתי את הניסוח מהניסוח הממשלתי.

היו"ר א' לין:

הסכמנו גם להכניס שני סעיפים מההצעה הממשלתית.

א' רובינשטיין:

אחד, שאין לשנות חוק יסוד זה אלא בחוק יסוד שנתקבל ברוב של חברי הכנסת; והשני - שכל רשויות המדינה יכבדו את העקרונות הגלומים בחוק זה.

ד' ליבאי:

אם החוק מאפשר עריכת חיפוש בתנאים מסוימים, מה היחס שלו לסעיף 6?

א' רובינשטיין:

יש סעיף 7: "אין פוגעים בזכויות שבחוק-יסוד זה אלא בחוק ההולם את ערכיה של מדינת ישראל, שנועד לתכלית ראויה, ובמידה שאינה עולה על הנדרש".

מ' וירשובסקי:

בסעיף 6 נאמר: "אין נכנסים לרשות היחיד שלא בהסכמתו" - האם עסק, משרד, הם רשות יחיד או לא? אם מותר לי לחוקק שמותר למס הכנסה או למנהל המכס לחפש, הייתי מגן הגנת יסוד גם מפני הכניסה לנכסים. אם יש לו עסק וכל יום יבוא פקח כדי לעשות חיפוש בלי צו חיפוש או צו של בית משפט, אני חושב שזו פגיעה בזכויות הבסיסיות של הפרט. לכן הייתי מרחיב את סעיף 6 לא רק על רשות היחיד שלו.

היו"ר א' לין:

אתה מעלה נקודה מיוחדת, ואני רוצה שנתייחס אליה כנקודה בפני עצמה.

א' רובינשטיין:

הסעיף הוא סעיף קלאסי שנמצא בכל חוקי היסוד שמגינים על זכויות האדם; הוא נועד להגן על "ביתי ומבצרי". אנחנו מצלמים את המצב הקיים. רשות היחיד, לפי הפסיקה, היא לא רק מגוריו של שאדם, אלא כל מקום שנמצא בחזקתו, בשליטתו, שאין לבני הציבור גישה חופשית אליו. אין כל ספק שמשרדו של אדם ועסקו הם רשות היחיד.

(חבר-הכנסת א' רובינשטיין מ"מ היו"ר)

מבחינת הפרובלמטיקה של חוקי היסוד זה הסעיף הכי פשוט, משום שבישראל יש הגנה מקובלת על פרטיות ואיסור האזנת סתר, שעולה בקנה אחד עם זה. הסעיף הזה הוא סעיף קלאסי, שלקוח גם מתוך האמנה האירופית וגם מתוך מסמכים אחרים על חירויות אדם.

מ' שחל:

השאלה היא אם השימוש במלה "ביתו" כולל גם "מקום עבודתו".

א' רובינשטיין:

"ביתו" לא כולל "מקום עבודתו", אבל רשות היחיד כולל כל מקום שאין כניסה בזכות לבני הציבור.

מ' שחל:

אתה אומר: להיכנס לרשות היחיד אי אפשר אלא בהסכמתו. המשמעות היא שניתן לחפש ברשות היחיד אם הוא נתן את ההסכמה בלי צורך בצו.

א' רובינשטיין:

בא אליך אדם שאתה מזמין אותו, אתה לא צריך צו.

מ' שחל:

כשאתה אומר "אין עורכים חיפוש בביתו של אדם..." - שאתה משתמש בעניין החיפוש רק בביתו.

היו"ר א' לין:

נאמר גם "על גופו".

ש' שטרית:

יש הבחנה. "אין נכנסים לרשות היחיד שלא בהסכמתו", אבל כתוב: "אין עורכים חיפוש...". להיכנס אסור גם בעסק וגם בבית, אבל לערוך חיפוש מותר בעסק אבל אסור בבית.

א' רובינשטיין:

כדי להסיר ספק, אני מציע: "אין עורכים חיפוש ברשות היחיד של אדם, על גופו..."

היו"ר א' לין:

איך אתה מבין את "רשות היחיד"?

א' רובינשטיין:

זה מוגדר בפסיקה - כל מקום שלבני הציבור אין רשות כניסה כללית אליו, ואדם יכול להיכנס לשם רק לפי הזמנה.

ש' שטרית:

אם אני שוכר חדר במלון, זה רשות יחיד?

מ' וירשובסקי:

זה כן. אם זו חנות והדלת פתוחה?

היו"ר א' לין:

אתה מזמין את כל הציבור להיכנס.

מ' וירשובסקי:

או שאתה בעל קולנוע - אתה מזמין את הקהל הרחב.

היו"ר א' לין:

אתה מזמין את מי שקונה כרטיס.

ד' ליבאי:

השאלות שלנו באות להקשות על כך שיוצא שרק מקום פרטי מובהק, כמו ביתו של אדם, יכול להתפרש כרכוש יחיד מוגן, ואילו מקום עסק ויוצא בזה, שהם עדיין מקום פרטי - בין אם של האדם או של תאגיד - כביכול אינו מוגן על ידי חוק היסוד. אני מציע להבהיר שכשמדברים ברשות היחיד, מדברים על מקום שאינו מקום ציבורי. אני לא זוכר שיש לי בחוק משמעותי הגדרה של רשות יחיד.

א' רובינשטיין:

יש בחוק חסינות חברי הכנסת עם הפרשנות של היועץ המשפטי לממשלה.

ד' ליבאי:

אני מכיר את המושג "מקום ציבורי", כי הוא מוגדר בדיני העונשין, ואני מוכן לבדוק אם אין לו גם הגדרה בחוק הפרשנות. "מקום ציבורי" מוגדר בחוק העונשין כ"דרך, בניין, מקום או אמצעי תעבורה, שיש אותה שעה לציבור זכות או רשות של גישה אליהם... או כל בניין או מקום המשמש אותה שעה להתקהלות ציבורית או דתית או לבית משפט היושב בפומבי...". מקום ציבורי הוא מקום שלציבור יש רשות גישה אליו. אם אתה רוצה להגן על הפרט, ואם יש הגדרה למקום ציבורי, אתה צריך לומר: "רשות יחיד, לרבות כל מקום שאינו מקום ציבורי". ההגדרה של מקום ציבורי ברורה, רחבה - אם הציבור מוזמן לבוא, זה לא רשות יחיד. ואז גם במקום שכתוב "אין עורכים חיפוש בביתו של אדם" צריך לכתוב "אין עורכים חיפוש ברשות היחיד של אדם". נשאר את "רשות היחיד במקום שקבעת ברישא - אין נכנסים לרשות היחיד שלא בהסכמתו, אין עורכים חיפוש ברשות היחיד של אדם", ונוסיף אחר כך - "רשות יחיד, לרבות כל מקום שאינו מקום ציבורי". ואם זה לא בחוק הפרשנות, אפשר להגיד "מקום ציבורי כמשמעותו בסעיף 2 של חוק העונשין".

היו"ר א' לין:

אני סבור שדווקא הנוסח הקיים עכשיו בסדר. אני לא חושב שהכוונה היא לעשות השוואה בין עסקים לבין בית פרטי של אדם. אנחנו לא צריכים להיכנס כאן להגדרה מדויקת של רשות היחיד. יש לנו בעיה שכשאנחנו עוסקים בחוקי יסוד אנחנו מנסים להיות ספציפיים מאוד. אסור לנו להיות ספציפיים. אנחנו באים להגן באופן מיוחד על רשות היחיד, ואנחנו לא צריכים להגדיר עכשיו מה זו רשות היחיד. אם נאמר שרשות היחיד היא כל דבר שאינו מקום ציבורי, ניתן הגדרה גורפת מדי לרשות יחיד.

ד' ליבאי:

אבל אז מישהו יכול להיכנס לעסק שלך בלי צו חיפוש.

היו"ר א' לין:

הקריטריונים של כניסה לעסק שונים מהקריטריונים של כניסה לבית. אנחנו לא יכולים לומר שעל עסק ובית חל אותו הדין. אני מציע שלא ניכנס להגדרה של רשות יחיד. אבל לא נאמר "אין עורכים חיפוש בביתו של אדם", אלא "ברשות היחיד" - אין נכנסים לרשות היחיד שלא בהסכמה, לא עורכים חיפוש ברשות היחיד שלא בהסכמתו של אדם.

ד' ליבאי:

ונשאר לבתי המשפט לפרש?

היו"ר א' לין:

כן.

מ' שחל:

אני יכול להסתפק בהצעה, ובלבד שיכתבו במקום "ביתו" - "רשות היחיד". אם כי העניין מספיק חשוב כדי לקבל את ההצעה של חבר-הכנסת ליבאי. לא הייתי מהסס להגדיר רשות היחיד כמה שלא מוגדר כמקום ציבורי. התוצאה של פסיקה תהיה בדיוק אותו הדבר כפי שאמר חבר-הכנסת ליבאי.

אני רוצה רק לחלוק על משפט אחד שלך, חבר-הכנסת לין. אין נפקא מינה בין עסק לבין רשות היחיד שזה בית. תאר לעצמך משרד עורכי דין. גם בתוך בית אפשר לערוך חיפוש - אתה רק דורש שיביאו צו חיפוש מבית המשפט. אבל משרד זה לא רק "כלבו" או בית קולנוע. אז מותר להיכנס למשרד?

היו"ר א' לין:

בעצם ההגדרה אתה לא יכול להשוות בין בית לעסק. כשאני מנהל עסק אני יודע שבמקום הזה יש לרשויות המדינה עניין מיוחד, כמו למשל ביקורת ניהול ספרים. זה לא בית; יש הבדל בין בית לבין עסק. ברור לי שגם לעסק אסור שתם להיכנס ולערוך חיפוש, ברור שגם כאן זה צריך להיות על ידי החוק ולתכלית ראויה. אבל אני לא יכול לעשות השוואה בין בית לעסק.

א' רובינשטיין:

מבחינת הפסיקה אין שום הבדל.

מ' וירשובסקי:

סעיף 7 מאפשר לי לעשות הסדרים מיוחדים בשביל בתי עסק ומאפשר לי לעשות הסדרים מיוחדים בשביל בתים פרטיים. אבל כעיקרון, הסעיף מדבר על פרטיותו של האדם, והפרטיות צריכה להיות מוגנת. זה צריך להיות גם מסמך מחנך. אנחנו לא רוצים להגניב איזושהי חקיקה, אלא להיפך, להבליט את העקרונות הבסיסיים. זו לא חוקה שלמה, אלא פרק של חוקה, כי בעטיין של הנסיבות אנחנו עושים את זה ככה. אז כדאי להכניס את האלמנט החינוכי, שצנעת הפרט ופרטיותו של האדם נשמרים גם בעסק שלו. על ידי ההגדרה שמציע חבר-הכנסת דוד ליבאי אנחנו משיגים את זה. אפשר להגיד: הכל פרשנות של בית המשפט, ויש לנו בית משפט נאור. אבל אם אנחנו כבר מנסחים, למה שלא נגיד גם את הדברים האלה? לא נצטרך לכתוב פרקים רבים נוספים, רק כמה מלים נוספות כדי להבהיר את התמונה.

א' רובינשטיין:

יש לנו כל התקדימים של החקיקה.

היו"ר א' לין:

אני רואה הבדל מהותי בין בית לבין עסק. אני לא חושב שזה המקום לעשות השוואה ביניהם.

ד' ליבאי:

אמרת שברור שאם רוצים להיכנס לעסק צריך צו חיפוש וכדומה. יש ברור בשיטה משפטית קיימת, ואין ברור כשאתה מחוקק חוק יסוד.

היו"ר א' לין:

לא איכפת לי שייכתב: "אין נכנסים לרשות היחיד או לעסקו של אדם". אבל אני לא חושב שבסעיף זה אנחנו יכולים לעשות השוואה ולומר שאין הבדל בין השניים.

א' רובינשטיין:

יש כל מיני סוגים של עסקים.

ד' ליבאי:

ההבחנות יכולות להיעשות במעשי חקיקה שידונו בכניסה למקומות שונים, חיפוש במקום שונה, אם יש לכך טעם. כרגע אנחנו לא עוסקים בחקיקה של הוצאת צווי חיפוש

וכיוצא באלה. יש היום בפקודת המעצר והחיפוש פרק שלם על כניסה וחיפוש. אנחנו רגילים לחשוב במושגים של הפקודה, שהיא אגב, פקודה מנדטורית, שכמעט לא תוקנה מ-1926. כאשר הכנסת אומרת ב-1992: "אין נכנסים לרשות היחיד שלא בהסכמה", חזקה על הכנסת שהיא מכירה מושגים כמו מקום ציבורי וכך הלאה, ומחר תתעורר שאלה - עסק שהוא ברשות תאגיד, ואולי ברשות חברה ממשלתית, או תאגיד ציבורי אחר, האם זה רשות היחיד? אילו היא רצתה להגיד שגם שם מוגנים כמו בבית, היא היתה אומרת - אפשרי פירוש כזה ואפשרי פירוש אחר. אני מסכים שהפרשנות היא בעצם בידי בית המשפט העליון. אבל אם לי וליושבים כאן ברור שהמגמה שלנו היא שרשות היחיד היא לא מקום חופשי שלציבור יש רשות גישה אליו - צריך הסכמה, בין אם זה עסק של אדם פרטי, עסק של תאגיד, ואפילו מרכז מפלגה.

היו"ר א' לין:

עד כאן אנחנו מסכימים.

ד' ליבאי:

אני מעדיף שיובהר שברשות היחיד אנחנו אומרים - "כל מקום שאינו מקום ציבורי". אם הציבור לא מוזמן להיכנס, אז גם אתה, השוטר, לא יכול להיכנס, אלא בהסכמתי, או עם צו חיפוש.

היו"ר א' לין:

אני לא מתנגד שנאמר: "אין נכנסים לרשות היחיד או למקום עסקי".

ד' ליבאי:

הבעיה שלי היא מה זה רשות היחיד.

א' רובינשטיין:

זה מפורש בכל העולם בצורה הרחבה ביותר.

היו"ר א' לין:

מקובל עלי העיקרון שלא נכנסים אלא לתכלית ראויה ועל פי חוק. מה שלא מקובל עלי הוא שבהזדמנות חגיגית זו נאמר שבת ועסק הם היינו הך, שזה רשות יחיד. אני רוצה לעשות הבחנה בין השניים. אני חושב שצריך להחיל כללים שונים. אני אומר: "אין נכנסים לרשות היחיד או למקום עסקי של אדם".

ד' ליבאי:

זה לא מקובל עלי כי אתה לא רואה לנגד עיניך מקומות נוספים שאני מעוניין להגן עליהם.

היו"ר א' לין:

רשות היחיד זה רשות היחיד.

ד' ליבאי:

מרכז מפלגה, רשימות המפלגה?

א' רובינשטיין:

זה רשות היחיד.

מ' שחל:

מועדון חברים, זה רשות היחיד או עסק?

א' רובינשטיין:

זה רשות יחיד. יש על זה פסיקה בארצות הברית ואנגליה.

ד' ליבאי:

אני מעדיף את ההגדרה הכללית, של "מקום שאיננו מקום ציבורי".

א' רובינשטיין:

בכל אחת מההגדרות התוצאה היא אותה תוצאה.

היו"ר א' לין:

בהזדמנות זו דוד ליבאי רוצה להגדיר את רשות היחיד ככוללת גם עסק. ואני חושב שזה לא נכון. אני חושב שצריך להבדיל בין עסק לבין רשות היחיד.

ד' ליבאי:

אתה מצמצם רשות היחיד לבית מגורים.

היו"ר א' לין:

לא זיהיתי את זה כמקום מגורים.

ד' ליבאי:

אם אתה אומר "רשות היחיד או עסק", ברור לי שרשות היחיד לא יכול להיות עסק. אני רוצה שרשות היחיד יהיה מושג רחב שאפשר יהיה לפרש אותו כמקום שהוא לא מקום ציבורי. לכן אני עומד על ההבחנה - רשות יחיד מול מקום ציבורי, ולא רשות היחיד מול עסק.

מ' שחל:

אני מעדיף שנתקן את הסעיף ויימר: "אין נכנסים לרשות היחיד שלא בהסכמתו ואין עורכים חיפוש ברשות היחיד של אדם..." בלי להבחין שרשות היחיד ועסק הם שני דברים.

היו"ר א' לין:

בסדר.

מ' שחל:

אני בעד ההצעה להגדיר רשות יחיד כמה שלא מוגדר כמקום ציבורי. אבל יש לנו פה מחלוקת. אני חושב שרשות היחיד כוללת עסק - כל מקום שלא מזמינים את הציבור להיכנס אליו. משרד ליהלומים, או מועדון בריאות, או משרד עורכי דין הם בוודאי רשות היחיד, ואם רוצים לערוך חיפוש מותר על פי חוק וכללים. אני מוכן לקבל את זה בלי ההגדרה, ובלבד שלא יצמצמו את ההגדרה של רשות יחיד. אם נאמר שיש רשות יחיד וגם עסק, צמצמנו את המשמעות של רשות היחיד.

ש' שטרית:

אני מסכים לניסוח שלא ישתמש במלה "ביתו", אלא ב"רשות היחיד" לאורך כל הדרך. אני חושש מהניסוח של "מקום שאיננו מקום ציבורי" מהטעם שזה יכול דווקא לצמצם את ההגנה שאנחנו רוצים לתת, משום שיש מקומות שמאפשרים לכל הציבור להיכנס אליהם, אבל למטרה מסוימת. למשל, לבית כנסת מאפשרים להיכנס להתפלל, אבל לא לערוך חיפושים במשרדים של בית הכנסת.

ד' ליבאי:

אנחנו מסכימים ל"רשות היחיד" בלי שום פירוט. נשאר לבית המשפט לפרש את זה.

יצחק לוי:

אני חושב שהניסוח המוצע אינו פותר את הבעיה. אם אומרים "מקום ציבורי", אי אפשר להגיד "אין עורכים חיפוש ברשות היחיד של האדם, על גופו...". אם מדובר על בית, אפשר לדבר על ביתו, גופו, כליו, שיחו, כתביו, רשומותיו. אתה מדבר פה על פרטיות האדם. אבל אם אתה מוחק את המלה "בית", וכותב "רשות היחיד של האדם", ואנחנו מתכוונים לא רק לרשות היחיד, אלא "להוציא מקום ציבורי", כפי שאמר חבר-הכנסת ליבאי, והתכוון גם למרכז מפלגה, וכדומה, הסעיף הזה לפי המוצע כאן אינו הומגני.

היו"ר א' לין:

המונח רשות היחיד כולל בתוכו גם בית. בכך אין ספק. אם יש ספק, הוא כמה זה מעבר לבית.

יצחק לוי:

יש לי הצעה כדי לפתור את הבעיה - לפצל את הסעיף הזה לשני סעיפים. סעיף אחד - "אין נכנסים לרשות היחיד שלא בהסכמתו" - רשות היחיד זה לא תמיד אדם אחד, יכולה להיות עמותה, ומפלגה, שותפות. אנחנו רוצים לדבר על פרטיות בשני מישורים, גם בביתו של אדם - וההדגשה היא לא על הבית, אלא הגוף, על כליו, רשימותיו, סוד שיחו - זה סעיף נפרד. יש סעיף שמדבר על רשות היחיד, לפי ההגדרה שבחוק העונשין ובמקומות אחרים, וכאן צריך להיות "אין נכנסים לרשות היחיד שלא בהסכמתו". זה סעיף 6(א). סעיף 6(ב) יהיה - "אין עורכים חיפוש בביתו של אדם". אתה לא צריך לחזור על "אין נכנסים", כי רשות היחיד כולל את ביתו. אבל אתה רוצה להדגיש את הפרטיות של האדם בביתו. לכן צריך לעשות את זה 6(א) ו-6(ב), ואז הלשון מתאימה.

היו"ר א' לין:

אני חושב שהצעתך טובה. אנחנו יכולים לחלק את הסעיף הזה לשלושה חלקים, כי יש גם "אין פוגעים בסוד שיחו...". לגבי החלק השני הוועדה כבר קבעה עמדה שאי עריכת חיפוש זה לא רק בביתו של אדם, אלא ברשות היחיד שלו. פה באופן מהותי הוועדה לא רוצה לצמצם, כי מזה משתמע שאפשר לעשות חיפוש במקומות אחרים. נחלק את הסעיף לשלושה חלקים, ונישאר במונח של רשות היחיד בסעיף קטן (א) וגם (ב).

ד' ליבאי:

במקום שיהיה כתוב "אין עורכים חיפוש ברשות היחיד של האדם" ואחר כך "על גופו", בהתחשב בהערה של חבר-הכנסת יצחק לוי צריך לשקול נוסח כגון "אין עורכים חיפוש במקום שהוא רשות היחיד של אדם" ואחר כך "על גופו...".

היו"ר א' לין:

אני חושב שהגענו לשיא השכלול של תוכנו ומבנהו של סעיף 6.

סעיף 7 - "אין פוגעים בזכויות שבחוק-יסוד זה אלא בחוק ההולם את ערכיה של מדינת ישראל, שנועד לתכלית ראויה, ובמידה שאינה עולה על הנדרש".

מ' וירשובסקי:

אני לא יודע מה יהיה לגבי הסעיף הראשון. שם מדובר על "לעגן את ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית". כאן כתוב רק "שהולם את ערכיה של מדינת ישראל". זה כולל את הדמוקרטיה ואת היהדות?

יצחק לוי:

את שניהם.

מ' וירשובסקי:

זה לא ברור.

א' רובינשטיין:

זה ברור, זו הכוונה של סעיף 1.

ד' ליבאי:

סעיף 7 כמו שהוא הוא סעיף טוב, והוא מאפשר לבית משפט לפרש אותו כעקרונות שנראים לשופטים צודקים ונעלים.

מ' וירשובסקי:

לי יש הסתייגות לסעיף 1.

ש' שטרית:

הביטוי "ערכיה של מדינת ישראל" הוא דבר כללי מאוד. אם זאת כוונת הוועדה - בסדר, נצטרך לקיים דיון ולהכריע. אני לא מכיר חוקה אחת בעולם שיש לה נוסח כזה.

היו"ר א' לין:

אבל אני מצאתי בשש חוקות את המלה "אלוהים". אתה יודע טוב מאוד שזה מושג נתון יותר לאינטרפרטציה אנושית מאשר כל מושג אחר.

ש' שטרית:

בית המשפט העליון במדינת ישראל מילא חלק ריק בתקופות שרשויות אחרות לא נתנו פתרון להרבה סוגיות. כל עוד הדבר נעשה בתחומים שבהם אין התערבות בחוקים של הכנסת, הייתי מרוצה מהתפקוד של בתי המשפט. גם בשנה האחרונה - אני רוצה להדגיש את עמדותי המיוחדת, שאולי היא שונה מדעת חלק מהחברים שיושבים כאן. אבל כאן אני נותן לבית המשפט העליון סמכות בחקיקה לפסוק על בסיס "ערכיה של מדינת ישראל", כאשר אין לי שום סייגים נוספים. לפי מה שאני קורא את הסעיף הזה, יש שלושה תנאים של סיוג פגיעה - הראשון, שהפגיעה צריכה להלום את ערכיה של מדינת ישראל; הסייג השני - שהפגיעה נועדה לתכלית ראויה; והסייג השלישי הוא סייג של מידה - שאינה עולה על הנדרש. אני מתייחס לנושא של "ערכיה". אם זה נשאר לפי ההצעה הזאת, אני מציע למחוק את המונח. אלא אם כן ניכנס למינוחים שמופיעים בהצעת חוק קלינגהופר. בהצעת החוקה של קנדה מופיע לפי דעתי ניסוח שאפשר לשאול אותו, והוא מה שדרוש במדינה דמוקרטית. משהו בכיוון הזה, ולא ערכים באופן כללי, כי אני עדיין נותן סמכות רחבה מאוד לשופטים. אבל לפחות שיתפתחו אמות מידה שיוצמדו לעקרונות מוגדרים ומסויגים. "ערכיה של מדינת ישראל" הוא ביטוי רחב מאוד.

היו"ר א' לין:

אתה צריך לחזור לסעיף 1, שאומר שהחוק נועד לעגן את ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. ופה הסוגיה פשוטה מאוד. אם תכתוב רק דמוקרטית ולא תכתוב גם יהודית, תהיה התנגדות לחוק. לפי דעתי בסעיף זה, סעיף 7, אפשר למחוק את המלים "ההולם את ערכיה של מדינת ישראל". מספיק "שנועד לתכלית ראויה, ובמידה שאינה עולה על הנדרש", שכן המטרות המרכזיות של החוק הזה, שנמצאות בסעיף 1, כבר מונחות בחוק הזה.

אתה מציע להוריד את המונח הזה?

ש' שטרית:

אם יש אילוצים שלא מאפשרים לנסח את זה בדרך אחרת בגלל הנסיבות הפוליטיות, או בגלל דעות חברים - - -

ר' ריבלין:

יש לך חוק השבות.

ש' שטרית:

חוק הפרטיות לא מתנגש בשום צורה שהיא בחוק השבות. הלכנו על חלוקה לפרקים-פרקים, וניסינו להתאים לכל מאטריה ניסוח שלה. לגבי חוק הפרטיות אני לא רואה את הקושי. וגם אין לי קושי אם יהיה כתוב פה "יהודי". אני רק לא יודע מה אומרת ההלכה היהודית, או המשפט העברי בתחום הפרטיות.

א' רובינשטיין:

זה לא ההלכה.

ש' שטרית:

כתוב כאן "מדינה יהודית".

א' רובינשטיין:

בית המשפט העליון אף פעם לא פירש את זה בצורה הילכתית.

היו"ר א' לין:

חבר-הכנסת שטרית, מה אתה מציע?

ש' שטרית:

"עריכה של מדינת ישראל" זה רחב מדי. אפשר למחוק את זה, או להציע הגדרה אלטרנטיבית יותר מוגדרת, ואפילו אם היא תכלול "יהודית", אין לי שום קושי.

יצחק לוי:

אתה מציע למחוק גם בסעיף 1?

ש' שטרית:

לא.

מ' וירשובסקי:

אני עומד להציע הגדרה שונה ממה שכתוב פה ל"ערכיה של מדינת ישראל", מפני שאני חושב שערכיה של מדינה דמוקרטית ומדינה יהודית זה דבר שסותר את עצמו. אני אציע להעתיק מלים ממגילת העצמאות.

א' רובינשטיין:

כל פסקי הדין של בית המשפט העליון אומרים שאין סתירה.

מ' וירשובסקי:

אומרים, ואחר כך אני רואה את התוצאות. ברגע שיש לפי ההלכה היהודית אי שוויון בין גבר לאשה, דמוקרטיה והדת היהודית סותרים.

א' רובינשטיין:

לא הרבנות הראשית מפרשת.

מ' וירשובסקי:

אתם כותבים כאן בחוק יסוד "כדי לעגן את ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית". זה סותר בתוך עצמו.

יצחק לוי:

מדינת ישראל הוקמה כמדינת היהודים. אתה יושב בבית המחוקקים של מדינת היהודים. איך אתה מעלה על דעתך שבחוק יסוד הדבר הזה לא יופיע.

מ' וירשובסקי:

ההסתייגות שלי תהיה לסעיף 1, לכן לא כל כך חשוב לי בסעיף 7.

אני רוצה להבין מה זה "שנועד לתכלית ראויה". האם תקנות שעת חירום 1945 הן תכלית ראויה?

היו"ר א' לין:

תיכף נגיע לסעיף 9.

מ' וירשובסקי:

קראתי - "אין בכוחן של תקנות-שעת-חירום לשנות חוק-יסוד זה". זה יפה. אבל היום יש תקנות שעת חירום, ובשעתו הן נעשו לאיזו תכלית ראויה. אני רוצה להבין מה זו תכלית ראויה.

היו"ר א' לין:

את המושג "תכלית ראויה" כבר קבענו בחוק חופש העיסוק. ולא ננסה היום להגדיר מה זה תכלית ראויה. אלה שאלות עיוניות שלא מקדמות את החקיקה. אם יש הצעות קונקרטיות לשינוי סעיפים אני מבקש לומר את ההצעה ולנמק אותה.

מ' שחל:

ההצעה שלי היא להשאיר את הסעיף כמו שהוא. אני בעד הגדרה רחבה, ובעד להשאיר את זה לבית המשפט שהוא יגדיר. אילו הייתי חופשי לגמרי לנסח - לא היה ויכוח לא עם המפלגות הדתיות ולא היה שום אילוך - הייתי רואה חוקה במדינת ישראל

ובה סעיף אחד שכן קובע שמדינת ישראל היא מדינתו של העם היהודי. כי זאת עובדה. אני לא רואה שום סתירה. אין לי תסביך עם זה שמדינת ישראל היא מדינתו של העם היהודי.

זה הובא כאן מפני שאין לנו מסגרת של חוקה והחוק הבסיסי של כבוד האדם וחירותו מחייב איזשהו דבר דקלרטיבי. יש עניין נוסף שהוא לא רק הכרזה, ואמר אותו חבר-הכנסת ראובן ריבלין והתלבטנו בו הרבה פעמים - אנחנו אומרים שאפליה ממן העניין מותרת. חוק השבות הוא כזה, ואני לא רוצה שמישהו יגיד לי: מדוע יהודי שעולה מקבל אזרחות ביום הראשון וכבר מצביע? אני אומר: מפני שזו מדינתו של העם היהודי. לתכלית הזאת הוקמה המדינה.

אני משאיר לבית המשפט שהוא יקבע לגבי ערכיה של מדינת ישראל, גם הדמוקרטיים וגם היותה מדינה יהודית, וגם לעניין התכלית הראויה. דנו בזה וזה כן דרוש. חזקה עלי שבית המשפט, דווקא בפירוש הרחב, ייתן את הדגש למקרה הספציפי שבא לפניו.

אני מתנגד למחוק. אני יכול לתאר לעצמי בחירות אישיות לראש ממשלה, וראש ממשלה אחד, גדול, חזק, יגיד: אני מביא חוק שבא להגביל את כל מרכיבי המשפטיים במדינת ישראל, מסיבות אלה ואחרות, וזו תכלית ראויה במידה שאינה עולה על הנדרש. אני רוצה שיהיה כתוב "ערכיה של מדינת ישראל", בין אם זה כתוב במטרת החוק, ובין אם זה מעבר למטרת החוק.

היור"א' לין:

יש כרגע שתי הצעות קונקרטיות: 1. להשאיר את הסעיף כמו שהוא; 2. למחוק את המלים "ההולם את ערכיה של מדינת ישראל". בפני שיש פה מתן סמכות רחבה מדי לבית משפט או לערכאה או לגוף איזשהו למדוד מעשה שחוקק בחוק של הכנסת על פי השאלה - האם זה הולם את ערכיה של מדינת ישראל? דיינו בכך שקבענו בסעיף 1 שמטרת החוק לעגן את ערכיה של המדינה כמדינה יהודית ודמוקרטית.

ש' שטרית:

מה הנוסח של משרד המשפטים?

א' רובינשטיין:

תכלית ראויה, בלי "ערכיה". אני הכנסתי את זה כדי להרחיב.

היור"א' לין:

אני לא חושב שזה מחזק איזשהו צד בעניין הזה. זה נותן סמכויות מפליגות. אני לא חושב שזה רצוי או נחוץ. אל נשכח שמדובר פה בהחלטה שהתקבלה בחוק. זו הסכמה רחבה שהתקבלה בכנסת. אני מציע שנוריד את הדבר הזה.

ד' ליבאי:

הנושא שאנחנו מתווכחים עליו מעניין בשני מישורים. כשאתה אומר שאפשר להגביל זכויות יסוד בחוק, זה צריך לעניין את הכנסת. מי שבא להגדיר את זכויות היסוד שבחוק היסוד בפועל הוא הכנסת, שמחוקקת חוק, והיא מקבלת הדרכה שהיא יכולה לחוקק חוק בניגוד לזכויות היסוד בתנאים של סעיף 7. רק בשלב שני אני חושב על בג"ץ. אם בג"ץ יראה שבדרך דמוקרטית חברי הכנסת שנבחרו סברו שהשיקולים של סעיף 7 הנחו אותם נכון, הוא ייזהר מלהתערב. אבל יש לי שתי קומות - הכנסת ובית משפט עליון.

אני נגד למחיקת המלים "ההולם את ערכיה של מדינת ישראל" או אקוויוולנט. אם אני משמיט את זה, ומשאיר רק מה שנשאר, אני נמצא במצב שהכנסת בעצם יכולה לבטל זכויות יסוד אס חבריה, לפי השקפות שונות, ימצאו תירוץ שזה נועד לתכלית ראויה, ושזה אינו עולה על הנדרש.

היו"ר א' לין:

נאמר לפגוע, לא נאמר לשלול.

ד' ליבאי:

המרכיב הנוסף החשוב של הגנת כבוד האדם, הגנת המשטר הדמוקרטי ושמירת ערכי היהדות נעלם והוא כאילו בלתי רלוונטי. לכן משהו יוכל להגיד שצריך להתחיל לחקור בעינויים, או שתכלית ראויה היא להכניס אנשים לגיטו, ושזה לא יותר מהנדרש, כי דרוש היה לסלק אותם מהארץ בכלל, אבל בשלב ראשון בואו נכניס אותם לגיטאות כמו שהנאצים עשו ליהודים. ואין שום דבר שימנע מבחינה ציבורית, להגיד: אסור לכם; כי האלמנט של הגנת כבוד האדם וחירותו, האלמנט של ערכיה של מדינת ישראל, האלמנט מדינה דמוקרטית, יהודית - כל זה נעלם. אני עומד על כך שבמרכיב בחקיקת הכנסת בפיקוח בג"ץ יהיה אלמנט נוסף.

מה מפריע לך? "ערכיה של מדינת ישראל" זה מרכיב אחד של סעיף 1, ויכולים לומר לי: עובדה, שכאשר באים להגביל את זכויות היסוד הסתפקה הכנסת במרכיב של "ערכיה של מדינת ישראל", אבל למה היא הכניסה את "ערכיה של מדינת ישראל" בצד "מדינה יהודית ודמוקרטית"? אולי "מדינה יהודית ודמוקרטית" לא רלוונטי? ולמה הכניסו "ערכיה של מדינת ישראל" בצד הגנה על כבוד האדם וחירותו? אולי ההגנה על כבוד האדם וחירותו זה לא בדיוק ערכים מוחלטים של מדינת ישראל? כדי שלא יתחילו להתפלפל איתי, הייתי כותב בסעיף 7: "אין פוגעים בזכויות שבחוק יסוד זה אלא בחוק ההולם את מטרות חוק יסוד זה, ושנועד לתכלית ראויה...". ואז אני משאיר את השיקולים של סעיף 1 רלוונטיים.

היו"ר א' לין:

אני רוצה להודות לך על ההצעה, אני חושב שהיא פתרון מצוין של הסעיף הזה.

8 - שמירת דינים. "אין בחוק יסוד זה כדי לפגוע בתוקפו של דין שהיה קיים ערב תחילתו של חוק יסוד; ואולם הוראותיו של דין זה יפורשו ברוח חוק יסוד זה זה שאוב גם מהצעת החוק הממשלתית.

יצחק לוי:

אני מתנגד לסעיף הזה. אני אציע אולי להשמיט אותו, אלא אם כן נמצא נוסח אחר. החוק הזה יכול למנוע חקיקה דתית עתידית, וזו בעיה גדולה. על אף שאנחנו נגד חוקים שיש בהם כפייה דתית, ייתכן מאוד שנזדקק לחוקק חוקים בנושאים דתיים. כיוון שההגדרות של יהודית ודמוקרטית וכבוד האדם שקולות - אין עדיפות לערכים היהודיים על הערכים הדמוקרטיים או לערכים הדמוקרטיים על ערכי כבוד האדם וחירותו - כאשר נבוא בהצעת חקיקה כלשהי שנוגעת לנושא דתי, יוכלו על פי סעיף זה לפגוע בחקיקה הזאת או לבטל אותה. "אין בחוק יסוד זה כדי לפגוע בתוקפו של דין שהיה קיים ערב תחילתו של חוק יסוד". כלומר, הוא אינו אומר שחוק היסוד הזה גם לא יפגע בתוקפם של דינים שיהיו. אני לא יודע איך לנסח את הדברים, אני רק אומר מה הבעיה.

א' רובינשטיין:

חקיקה דתית לא צריכה לפגוע בכבוד האדם וחירותו.

יצחק לוי:

אתן לך דוגמא. ניקח את הנושא החמור והקשה שיש כרגע בקשר לעשרות אלפי אתיופים שיש ספק ביהדותם, ותהיה בעיה שנצטרך לה חקיקה.

ד' ליבאי:

הדוגמא שלך לא רלוונטית לחוק הזה. זו הסיבה שעוכב חוק יסוד: זכויות האדם. כן אין לך מומנט מבחינה זאת.

יצחק לוי:

היא כן רלוונטית, כי היא תדון בזכויות כל אדם ואדם שיבוא לארץ מסיבה זו או אחרת, במבצע הצלה זה או אחר. אני מדבר על זכויות דתיות, אני לא מדבר על זכויות כלליות. יכול להיות שנזדקק לחקיקה בעניין הזה. אתן לך דוגמא אחרת, אם ירצה השם ואהיה בכנסת הבאה, אני רוצה לפעול להעברת חוק לאיסור יבוא בשר טרף מחוץ לארץ.

א' רובינשטיין:

מה זה שייך לחוק הזה?

יצחק לוי:

כי אתה מגביל פה חירות של אדם בדרך בפעולה מסוימת, אתה אומר שזו כפייה: אני כן רוצה לאכול בשר חזיר שגדל בשיקגו, ואתה לא מאפשר לי, הוא יותר טעים מהבשר שגדל בגליל. יכולות להיות דוגמאות הרבה יותר בוטות, הרבה יותר קשות, שיגעו בחוק. בעצם סעיף 8 אומר: לא תהיה יותר חקיקה דתית במדינת ישראל.

א' רובינשטיין:

אתה מתכוון לסעיף 10. סעיף 8 מתכוון רק לחקיקה קודמת, לא העתידה.

יצחק לוי:

יש הגנה על החקיקה לשעבר ואין על החקיקה לעתיד.

דבר שני - "הוראותיו של דין זה יפורשו ברוח חוק יסוד זה". כלומר שהיום כל החוקים הדתיים הקיימים, אם מישהו ילך לבג"ץ ויגיד שזה סותר את אחד מהסעיפים האלה, בית המשפט יהיה חייב לפרש אותם לפי הוראות חוק יסוד זה. אנחנו אומרים שלכהן אסור לשאת גרושה, ויבוא מישהו ויטען שזה נגד חוק יסוד זה, בגלל סעיף זה או בגלל סעיף אחר. על פי חוק היסוד הזה יגיד בית המשפט: זה נכון, מכיוון שיש פה יסוד של כבוד האדם וחירותו, הוא זכאי להגנה על כבודו ואתה פוגע בכבודו כי אתה אומר עליו שהוא ממזר, או שהיא גרושה וכדומה - אני מעדיף את ההוראות של חוק היסוד הזה על כל ההוראות האחרות. הסעיף הזה מאוד בעייתי עבורנו.

היו"ר א' לין:

החוק כולו בעייתי בשבילך.

יצחק לוי:

לא.

היו"ר א' לין:

אם אתה אומר שאתה חושש שהחוק הזה מונע ממך בעתיד חקיקה, כי אתה רוצה לחוקק חוקים שמתנגשים עם עקרונות חוק זה, משמעות הדבר שאתה אומר שעקרונות חוק זה לא מקובלים עליך.

יצחק לוי:

ההגדרה "יהודית" חשובה לי מאוד בסעיף הראשון, דקלרטיבית. כל חוק יסוד במדינת ישראל צריך להתחיל במלה הזאת. מעשית אין לזה הרבה ערך, כי המלה "יהודית" רחבה מאוד. מחר יבואו רפורמים, שאני בר-הפלוגתא שלהם, ויגידו: יש לנו חוקים יהודיים שלנו, וירצו לחוקק חוק או לבקש היתר, וזה תואם את חוק היסוד הזה. אבל זה סותר את חוק הרבנות הראשית לישראל, או את חוק שירותי הדת או חוק אחר. על פי החוק הזה רפורמי אולי יוכל לקבל היתר לערוך חופות.

ר' ריבלין:

צריך יהיה רוב בכנסת בשביל זה.

יצחק לוי:

לא. מכיוון שמדובר בחוק הרבנות, שהרבנות הראשית היא זו שנותנת היתרים. הוא יגיד: אני עותר נגד הרבנות הראשית, מכיוון שהיא לא רוצה לתת לי היתר, לא כי אינני יודע את ההלכות, לא כי לא למדתי את השולחן ערוך, אלא היא פוגעת בכבודי כי היא אומרת שאני רפורמי, שאני מומר, או שאני מבזה את התורה. עד עכשיו, כל זמן שלא היה חוק יסוד, והיו בג"צים בעניין הזה, הבג"ץ אמר: אין לי ברירה. אבל על סמך חוק יסוד זה הבג"ץ יגיד: הקריטריונים שווים, אם הוא יודע את הילכות קידושין והילכות כתובות, אתה צריך לתת לו היתר לערוך חופות. אני מבקש לדלג על סעיף 8.

היו"ר א' לין:

אני מבקש להשאיר כרגע את סעיף 8 בצריך עיון, ולשאול אם יש הערות לסעיף 9 ולסעיף 10.

ד' ליבאי:

אני חושב שסעיף 8 זה רגע של אמת.

היו"ר א' לין:

אני לא אומר שלא נחזור לזה.

יצחק לוי:

לסעיף 10 אני אגיש אותה הסתייגות שהגשתי לחוק יסוד: חופש העיסוק.

היו"ר א' לין:

סעיף 8 נמצא אצלנו בעיון. יש הצעה של חבר-הכנסת לוי, שהייתי מקבל אותה מייד - למחוק את סעיף 8, אם הוא יחזיק בדעתו לאחר שהוא ישמע את חברי הוועדה האחרים.

יצחק לוי:

אני רוצה להזכיר שבהבנה והסכמה עם חבר-הכנסת רובינשטיין דובר על הוספה של סעיף או שניים - 1. שהחוק הזה אינו נוגע לכל ענייני המעמד האישי; 2. ימי מנוחה ושבת.

היו"ר א' לין:

תנו לנו הצעה משותפת בעניין הזה, שתבוא לדיון הבא.

ד' ליבאי:

אני מציע שלא נוסיף כרגע מלה על סעיף 8, אם יש איזו הבנה לנסח בסעיף 8 משהו יותר מורכב, אין טעם שנוסיף עכשיו מלים. אם הליכוד והמערך מוכנים להעביר את סעיף 8 כמו שהוא, זה מצב אחד. אם בגלל סעיף 8 החוק הזה לא יקודם, כי הליכוד מחויב כאן משהו לסיעות האחרות - - -

היו"ר א' לין:

לא מחויב.

ד' ליבאי:

אני רוצה שהחוק יעבור גם עם שינוי בסעיף 8. לכן אני מציע להפסיק את הדיון ולאפשר לחברי הכנסת רובינשטיין ויצחק לוי, ואני אשמח להשתתף, לנסח הצעה.

ר' ריבלין:

מה עמדתך מבחינת מחיקתו?

ד' ליבאי:

מחיקתו לא תבוא בחשבון מבחינת המפד"ל. כי מחיקתו פירושה שאין תוקף לחקיקה קיימת.

א' רובינשטיין:

אני רוצה להבהיר מה היתה הכוונה בפיצול החוק לפרקים-פרקים - להתגבר על העניינים שטרפדו את חוק יסוד: זכויות האדם. שוחחתי גם עם שר המשפטים, והוא בכלל לא מעלה על הדעת את הכל האפשרויות שחבר-הכנסת יצחק לוי מעלה. אין כוונה לפגוע באף אחד מהמדברים שחבר-הכנסת יצחק לוי דיבר עליהם - לא בעניין של נישואין וגירושין ולא בעניין של חקיקת ימי מנוחה, ואם אתם רוצים הבהרה, צריך לעשות את זה.

היו"ר א' לין:

לסיכום - אנחנו נבקש מהיועצת המשפטית של הוועדה לנסח את כל הסעיפים שהם כבר בהסכמה; גם הסעיפים שיש בהם הסתייגויות, אבל בהסכמה שתהיה הסתייגות. בסעיף 8 נדון בישיבה הבאה. חברי הכנסת יצחק לוי ואמנון רובינשטיין, אם ירצו להגיש לנו הצעות של תוספות לחוק הזה, או משהו שמתייחס לסעיף 8 - יגישו, הדבר יובא לדיון במסגרת אחת.

מ' וירשובסקי:

יש לי הערה לגבי סעיף 9, שלא דנו בו.

היו"ר א' לין:

בסדר, נחזור גם לסעיף 9.

ג. הצעת חוק לתיקון פקודת הראיות (מס' 10), התשנ"ב-1992;
הצעת חוק לתיקון פקודת הראיות (מס' 9), התש"ן-1990

היו"ר א' לין:

אנחנו עוברים להצעת חוק לתיקון פקודת הראיות (מס' 10) והצעת חוק לתיקון הראיות (מס' 9). חבר-הכנסת צבן הגיש לי את השגותיו בכתב. הוא לא יכול להיות בכל מהלך הדיונים, הוא ביקש שנאפשר לו להשמיע את השגותיו ונשחרר אותו.

תיקון מס' 10, זו הצעת חוק מטעם הממשלה האומרת: "נאשם במשפט פלילי שטרם נגזר דינו, אין להזמין לעדות במשפטו של שותפו לעבירה, אלא אם כן הוא מואשם בכתב אישום נפרד".

א' רובינשטיין:

יש לי הערה לסדר. תיקון מס' 9 הגישה הממשלה. הרבה לפני כן עברה בקרי
מוקדמת הצעת חוק של קבוצת חברי כנסת, ואנחנו צריכים לדון בה.

היו"ר א' לין:

אבל זה כבר עבר בקריאה ראשונה. אילו הייתי דן עכשיו בהצעת החוק של חברי הכנסת היינו צריכים להעביר אותה לקריאה ראשונה.

א' רובינשטיין:

אני לא מבקש להעביר לקריאה ראשונה. אני מבקש לדעת אם היום נדון גם בתיקון מס' 9.

היו"ר א' לין:

נדון בכל.

י' צבן:

אני רוצה לחסוך מזמנה של הוועדה. אני יודע שלהערות שלי שותפים כמה מחב
הוועדה, יכול להיות שהן יתקבלו. אם משהו מזה לא יתקבל ויוגש כהסתייגות, אני
אצטרף.

היו"ר א' לין:

אי אפשר. אמור בקצרה מה ההסתייגויות שלך.

ד' ליבאי:

אי אפשר לדון במס' 9 ו-10 יחד. הנושאים שונים לחלוטין. אני מבקש להפריד בין שני הנושאים. מס' 10 יחסית יותר קל - אני לא אומר שהוא פשוט. אני מציע להתחיל במס' 10.

היו"ר א' לין:

נתחיל במס' 10.

י' צבן:

בהנחה שהחוק יתקבל, אנחנו מציעים להתנות את זה בכך שבמקרה כזה המשפט של השותף יתנהל לפני הרכב אחר מזה של השותף הראשון בעבירה. מפני שלמרות שההלכה

המקובלת היא שעדות במשפט אחד לא תשפיע במשפט שני, בכל זאת כולם בני אדם, ואם הם שמעו את העדות, הם ודאי יתרשמו ויושפעו, ואז המשפט השני לא תהיה תחילתו כלוח חלק. לכן ההצעה שלנו, בסעיף 6א(א) - בסופו יבוא: "ומשפטו יתברר בפני הרכב אחר".

לאחר סעיף 6א(א) אנחנו מציעים שיבוא סעיף (ב) - "עדותו של נאשם במשפט פלילי, שטרם נגזר דינו, במשפטו של שותפו לעבירה, לא תוגש כראיה במשפט שבו הוא מואשם".

ד' ליבאי:

הבעיה פה היא זכות השתיקה. אם אתה כופה על נאשם לבוא למשפט אחר ולהיות שם עד תביעה, שלפחות מה שהוא יאמר שם לא ישמש נגדו במשפטו שלו.

התיקון הזה נוגע בזכויות יסוד של נאשם, ובבעיה שיש היום לסיים משפט כאשר התביעה נזקקת לעדותו של אחד הנאשמים. הבעיה מתעוררת בדרך כלל משום שאין התביעה יכולה לקרוא נאשם כעד. כאן באים לעקוף את העיקרון הגדול הזה. הפסיקה בהילכת קינזי לא פסקה מה שפסקה אלא כדי לשמור על העיקרון הזה; אחת משתיים - או שהוא עד או שהוא נאשם. אם הוא נאשם יש לו זכות שתיקה, וזכותו במשפט לעלות או לא לעלות, ולהגן על עצמו ולדבר במשפט שלו. זה המצב היום. ברגע שאדם נאשם, התביעה לא יכולה לקרוא לו כעד. ואם היא רוצה לקרוא לו כעד, היא צריכה להמתין עד לסיום משפטו.

היו"ר א' לין:

אם הוא רוצה להעיד מרצונו, הוא יכול להעיד?

ד' ליבאי:

אם הוא רוצה לבוא למשפט אחר ומתנדב להעיד, אף אחד לא מונע ממנו, כי הוא לא פסול לעדות. הבעיה היא שהתביעה לא יכולה לזמן אותו כעד תביעה בהיותו נאשם.

היו"ר א' לין:

הוא יכול מרצונו להעיד נגד שותפו?

ד' ליבאי:

יכול.

הילכת קינזי נובעת מהגנה על עקרונות היסוד של זכות נאשם להתגונן במשפטו שלו, וזכות השתיקה שיש לנאשם. אם תחייב אותו להיות עד, אחת מהשתיים - או שזה יתפרש כביטול זכות השתיקה וחייבו של נאשם להעיד במשפט נגד אחר, על כל המשמעויות הכרוכות בכך; או שתאמר: יש לו זכות שתיקה. ואז מה הועילו חכמים בתקנתם? אם הוא מיוצג הדבר הראשון שאני אגיד לנאשם שמוזמן להעיד לפני משפטו שלו, כעד תביעה במשפט אחר, יהיה: שמור על זכות השתיקה.

היו"ר א' לין:

ואם נקבל את ההסתייגויות של חבר-הכנסת צבן, שזה יהיה בהרכב נפרד, ושזה לא ישמש חומר ראיה נגדו?

ד' ליבאי:

לא ישנה לי כלום מבחינת זכויות היסוד, כיוון שאם הוא יבוא למשפט השני, ושם הוא יסתבך בשקר כלשהו, תוכל להעמיד אותו לדין על עדות שקר, תוכל להמשיך לחקור אותו במשטרה בטענה שאתה חוקר אותו על סתירות בעדות, על עדות שקר - וכל זה עדיין בהיותו נאשם.

היו"ר א' לין:

אז אתה מתנגד עקרונית שניתן יהיה לכפות עליו לבוא ולהעיד.

ד' ליבאי:

נכון. אני גורס שהמצב הנוכחי לא מסייע לתביעה במקרים מסוימים; במקרים בודדים. אבל אז התביעה צריכה לבדוק - אם היא יכולה לכלול אותם בכתב אישום אחד כנאשמים, היא עושה זאת; אם היא לא יכולה, שתזרז את המשפט האחד, תסיים אותו, ואז יבוא השני. התיקון שמוצע פה לא פותר בעיה. או שהוא בא לפגוע בזכות השתיקה של נאשם - ולא אומרים שזו הכוונה. אם הוא לא בא לפגוע, זה תיקון סרק. כי כל נאשם שייקרא כעד תביעה נגד נאשמים אחרים, אם הוא מיוצג ואם הוא מבין את זכויותיו, הוא לא יפתח את הפה.

היו"ר א' לין:

לא התרשמתי מהחוק הזה שהוא כל כך פרובלמטי כפי שהציג אותו עכשיו חבר-הכנסת ליבאי. לכן אני מציע שלא נמשיך את הדיון בשני החוקים האלה היום, אלא נדחה אותו לישיבה הבאה, כשיבואו נציגי הממשלה.

ש' שטרית:

אני נגד התיקון הזה, גם מהנימוקים שהסביר חברי, חבר-הכנסת דוד ליבאי, ויש פה גם ניסיון לתקן את הפסיקה. בדרך כלל אנחנו סומכים על פסיקה של בית המשפט העליון, ופה נציגי משרד המשפטים כותבים בפירוש שהכוונה של החוק הזה להעדיף את ערך היעילות על ערך ההגינות כלפי הנאשם, כאשר הפסיקה של בית המשפט מדגישה את ערך ההגינות.

מ' שחל:

לדעתי הרוב בוועדה נגד תיקון החוק, וכדאי להציע למשרד המשפטים שלא ללחוץ על העברת התיקון הזה. אני נגדו מכל הבחינות שנאמרו, ואני יכול להוסיף כהנה וכהנה. יש כמה כללי ברזל שרוצים לשנות אותם כל הזמן. אנחנו נתנגד לזה.

היו"ר א' לין:

נביא את זה בחשבון. אם בכל אופן משרד המשפטים ירצה להציג את עמדתו בפנינו נאמר לו מה האווירה השוררת בוועדה.

(הישיבה הופסקה בשעה 12:55)

(הישיבה התחדשה בשעה 15:00)

ד. הצעת חוק חובת מכרזים, התשנ"א-1991, חה"כ מרדכי וירשובסקיהיו"ר א' לין:

הנושא הבא על סדר היום הוא הצעת חוק חובת מכרזים. הדיונים בחוק הזה הסתיימו. היו כמה נושאים שקיימנו בהם כמה סיבובי דיונים. ברור שיש עמדות והשקפות שונות לגבי החוק הזה, בעיקר השקפת משרד הביטחון. בישיבה הקודמת שמענו את סגן שר הביטחון ואת נציגי משרד הביטחון. הסכמנו לדחות את ההכרעה בחוק הזה עד אשר תתברר עמדת הממשלה, שעמדה לדון בעניין ביום ראשון.

אני סבור שאנחנו יכולים לגמור את החוק הזה. הצטרפתי לדעה שבכל מה שנוגע לרכישות של משרד הביטחון, את התקנות נשאר לשר הביטחון בהתייעצות עם שר האוצר. בישיבה הקודמת גם חבר-הכנסת שחל וגם חברת-הכנסת אלוני היו בדעה שבכל הנוגע

למערכת הביטחון מוטב שנשאיר את האחראיות בכל מה שנוגע לסמכויות שנתנו לשר האוצר על פי הצעת החוק הזאת - שבאות לביטוי בסעיפים 3 ו-4 של הצעת החוק - באופן מקביל למערכת הביטחון כרוכשת העיקרית, וכדי שיהיה תיאום בין שתי המקבילות האלה, שר הביטחון יתקין את תקנותיו בהתייעצות עם שר האוצר.

אם זה מקובל עליכם, נקבל כהחלטת ועדה שהסמכויות המוענקות לשר האוצר בסעיפים 3 ו-4 של ההצעה אכן יהיו באשר לכלל הרכישות על ידי משרד ממשלתי או תאגיד ממשלתי, כפי שמוגדר כאן בחוק, בעוד שככל שהדבר נוגע לרכישות של מערכת הביטחון במובנה הרחב, אם מדובר במשרד הביטחון עצמו או בתאגיד ממשלתי בכפיפות למשרד הביטחון, תהיינה סמכויות לשר הביטחון בהתייעצות עם שר האוצר.

מ' וירשובסקי:

מקובל עלי.

היו"ר א' לין:

אנחנו יכולים לסכם את הדיון בחוק ולאשר אותו להעברה לקריאה שנייה ושלישית.

מ' וירשובסקי:

אני מבקש להעיר רק הערה אחת. גם העברתי אליך מכתב. היו אצלי מארגון העצמאים. הם ביקשו שכל מיני התקשרויות של עצמאים לא ייכללו.

היו"ר א' לין:

מה שנקרא "חוזים בעלי אופי אישי". ראיתי את ההערות. היועצת המשפטית אמרה לי שאין צורך לציין את זה במיוחד. אני לא מתנגד שבפטורים האלה, שעל פי סעיף 4, נוסף ונאמר במפורש שלגבי התקשרויות עם נותני שירותים בעלי אופי אישי, בעלי מקצוע מיוחדים, אפשר יהיה לקבוע כללים ותקנות מיוחדים.

מ' שחל:

אני מתנגד. אני לא מתנגד לאפשרות לשחרר, אבל לא בחוק. יש לנו ב-4(א)(1) אפשרות - סכומים וסוגי עסקאות.

היו"ר א' לין:

זה מה שאמרה לי היועצת המשפטית. אז אם אתם סבורים שאין צורך - אין צורך.

מ' וירשובסקי:

אני התחייבתי להביא את זה לדיון בוועדה. אם הוועדה דנה ושקלה, ואכן המקום הנאות לפטור הוא בתקנות, אני מקבל.

היו"ר א' לין:

אנחנו יכולים לסכם. אני רוצה להודות לחבר-הכנסת מרדכי וירשובסקי שהגיש את הצעת החוק הפרטית. אילולא דבקותו בקידום החוק הזה, ודאי שלא היינו גומרים. אני שמח על כך שגם שר הביטחון וגם משרדי הממשלה האחרים הביעו את תמיכתם בחוק הזה והם סבורים שהוא מכניס לארץ נורמה חשובה ורצויה.

מ' שחל:

החוק הזה הוא בעיני חוק חשוב. בזמנו, כשחבר-הכנסת וירשובסקי הגיש אותו, הייתי חבר ועדת השרים לחקיקה, ובממשלה היתה מחלוקת - חלק מהשרים תמך, ביניהם שר

המשפטים, אנוכי ועוד כמה. היו כאלה שהתנגדו. אני חושב שגם בנוסח כפי שהוא יצא היום הוא חוק טוב וחשוב. ואני מברך גם את חבר-הכנסת וירשובסקי וגם את חבר-הכנסת שאוריאל לין, על העבודה שנעשתה כדי להביא אותו לגמר.

ש' שטרית:

אני מצטרף לברכות.

מ' שחל:

יש לי בקשה בשמו של חבר-הכנסת חיים רמון, בנושא של חוק תעמולת בחירות.

היו"ר א' לין:

הוא פנה אלי בעניין הזה. נעשה את זה. אי אפשר לוותר על הכל בשביל החיים הפוליטיים, יש דברים מסוימים שגורמים סבל אנושי איום במדינה, ואני לא רוצה לתת עדיפות גדולה מדי לחוקים פוליטיים שיותר נוגעים לפוליטיקאים. תמיד אפשר להסב שזה נוגע לציבור הרחב. אנחנו נטפל בזה. יש כרגע כמה חוקים חשובים שנוגעים לבעיות אנושיות קשות, שגם אותם אנחנו צריכים לקדם.

מ' וירשובסקי:

אני רוצה להודות לוועדה. התחלתי לטפל בהצעת החוק לפני 12 שנים. אני מוכרח לציין שכל הממשלות התנגדו להצעה, עם כל זה שהיו תמיד שרים בעד. דווקא השר דוד מגן תמך בחוק הזה בהתלהבות. הוא גם עזר בכך שהוא לא הגיש הצעת חוק ממשלתית, ואולי בכך לא מנע ממני לקדם את החוק. אני רוצה להודות לכולם - אני שמח שהגענו לזה.

היו"ר א' לין:

תודה רבה לכם. אנחנו נועלים את הישיבה.

(הישיבה ננעלה בשעה 15:15)